

De afgelopen jaren is het aantal vindplaatsen van klimopbremraap in Nederland flink toegenomen. KNNV'er Wim van Wijngaarden deed onderzoek naar het voorkomen van deze plant in Middelburg. Over de ecologie van een warmteminnende parasiet.

Klimopbremraap koloniseert Nederland

Tekst Wim van Wijngaarden

In 2008 heb ik in de stad Middelburg een stedelijk 'selectiehok' (31-391) zeer intensief geïnventariseerd. Een selectiehok maakt deel uit van een landelijke aselechte steekproef, die eenmaal in de tien jaar wordt herhaald om trends van plantensoorten te achterhalen. Het leuke aan het inventariseren van een selectiehok is dat je werkelijk alle steegjes en pleintjes bekijkt. Ook die, waar op het eerste oog niets te vinden lijkt. Meestal was er inderdaad niets te vinden, maar op drie van elkaar geïsoleerde plekken trof ik de klimopbremraap aan. Deze soort was nog niet uit Zeeland bekend en tot voor kort ook landelijk uiterst zeldzaam.

UITBREIDING

De afgelopen jaren heeft de klimopbremraap zich in Nederland sterk uitgebreid. Dat is onder andere te zien op de website: www.waarneming.nl. Eind 2011 is de klimopbremraap gevonden in 38 kilometerhokken, terwijl de soort nog maar in 18 kilometerhokken was aangetroffen in 2008: een verdubbeling in drie jaar tijd. Uiteraard geven de toevallige waarnemingen die op deze website worden ingevoerd geen compleet beeld van de verspreiding in Nederland, maar er blijkt wel duidelijk uit dat de soort zich uitbreidt. De klimopbremraap groeit nu in vrijwel alle provincies.

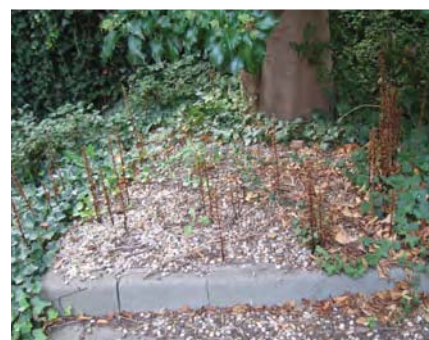
De klimopbremraap is eigenlijk een makkelijke soort om op naam te brengen. Het is

één van de weinige bremrapen die vooral in de schaduw groeit en vaak is er geen andere soort dan zijn waardplant in de buurt. In bloei is het bovendien de enige bremraapsoort waarbij de helmhokjes buiten de kroonbuis uitsteken. Voor het determineren van de na de bloei nog maandenlang overeind staande skeletjes, zijn de kelkbladen en de buiging van de kroonbuis bepalend. In de Oecologische flora (Weeda, 1988) staat een verhelderende tekening van de doorsnede van de kroonbuizen van alle Nederlandse soorten bremrapen.

PARASIET

Alle bremrapen zijn volledige parasieten. Dat wil zeggen dat zij afhankelijk zijn van andere plantensoorten, hun zogenaamde 'waardplanten'. Bremrapen hebben geen bladgroen en kunnen dus niet zelf door fotosynthese stoffen aanmaken. Ook voor water en mineralen zijn ze volledig afhankelijk van de andere plant. Veel bremrapen zijn ook nog eens heel kieskeurig en kunnen alleen met één of enkele nauw verwante soorten samenleven. De klimopbremraap is zo'n superspecialist, die in de natuur alleen op klimop (*Hedera helix*) is aangetroffen.

Het geslacht bremraap (*Orobanchaceae*) is niet zo bekend bij het grote publiek en ook niet erg populair bij de meeste floristen. Het weinig aansprekende uiterlijk en problemen bij het determineren tot de soort zijn daar

Uitgebloeide stengels van de klimopbremraap.
Beeld Wim van Wijngaarden.

debet aan. De vondst van klimopbremraap in Middelburg vond ik een mooie aanleiding om aandacht aan deze soort te besteden in 't Heelblaadje', het tijdschrift van de KNNV afdeling Bevelanden. Sindsdien is er meer bekend geworden over het voorkomen van de Klimopbremraap, ook in Zeeland.

Naar aanleiding van het artikel ontving ik bericht van een plantenliefhebber die meldde, dat de soort al vóór 2008 in de buurt van Middelburg in een particuliere tuin was aangetroffen. Vanaf die plek had iemand een stengeltje meegenomen en uitgezaaid in een tuin binnen de stad. Daar is de bremraap opgekomen. Mogelijk is één van de drie plekken uit 2008 hierop terug te voeren, maar het lijkt me onwaarschijnlijk dat alle groeiplaatsen zo zijn 'gezaaid'.

SNOEIEN

Alle drie de groeiplaatsen die ik in 2008 in Middelburg heb gevonden betreffen particuliere parkeerterreintjes in de binnenstad. De soort groeit daar in een smalle strook, grotendeels kale grond aan de voet van muurtjes of schuttingen. De klimop zelf was veelal zeer rigoureuus en grof gesnoeid of geheel verwijderd. Of dit toevallig was, of dat al deze terreintjes door dezelfde 'beheerder' worden onderhouden is niet bekend.

De eerste bloeiende klimopbremraap trof

DRIE ANDERE SOORTEN BREMRAAP

Behalve de klimopbremraap komen nog drie bremraapsoorten in Zeeland voor:

- De klavervreter (*O. minor*) is de meest algemene, die door de hele provincie in jaarlijks sterk wisselende aantallen kan worden gevonden, bijvoorbeeld in wegbermen. Deze bremraap parasiteert op allerlei vlinderbloemigen, maar ook op soorten als duizendblad (*Achillea millefolium*). Elders in Nederland is de klavervreter veel minder algemeen.
- De walstrobremraap (*O. caryophyllacea*) groeit voornamelijk op geel walstro (*Galium verum*) en kom je in de duinen van Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen regelmatig tegen.
- De grote bremraap (*O. rapum-genistae*) is een parasiet op brem (*Cytisus scoparius*) en beperkt tot de pleistocene zandgronden. In Zeeland zijn twee vondsten bekend, beide in een stukje 'Vlaams district', de westelijke uit 1977 en de oostelijke uit 2002.

ik begin juni aan, de laatste half oktober. Op alle plekken stonden ook verdroogde skeletjes, die bij de geschatte aantallen zijn meegeteld: in totaal waren dat er meer dan 300. Het lijkt daarmee onwaarschijnlijk dat de bloei door het snoeien van de klimop was geprikkeld. Wel vielen de bloeistengels daarvoor waarschijnlijk meer op.

VERSPREIDING

Het verspreidingsgebied van de klimopbremraap ligt vooral in zuidelijk Europa, langs de Middellandse zee met een uitwaai naar de Kaukasus (Kreutz, 1995). Hoewel de waardplant in grote delen van het areaal verre van zeldzaam is, is de klimopbremraap dat overal wel. De noordgrens van het areaal loopt door Nederland.

Tot 1974 was de klimopbremraap alleen bekend van de Sint Pietersberg bij Maastricht (Mennema, 1980). De plant groeide daar op stenig substraat. Daarna is hij op een drietal landgoederen 'op oude muren of aan de voet ervan' aangetroffen en later in een stadspark in Utrecht. Ook werd de soort gevonden in enkele botanische tuinen, waar hij zich handhaaft en tevens verspreidt. Het is echter niet duidelijk hoe spontaan het voorkomen van de soort op die locaties is.

Lange tijd bleef het daarbij, maar de laatste jaren neemt het aantal meldingen verspreid over het land toe. De meeste waarnemingen komen uit stedelijk gebied, waarmee de klimopbremraap een urbane soort lijkt te worden. In 2009 werd bij een FLORON-inventarisatie in Vlissingen een 'plantsoen

vol' aangetroffen, met meer dan 100 bloeistengels!

KLIMAATVERANDERING?

De oorzaak van de zeldzaamheid van de klimopbremraap in zijn gehele areaal is onduidelijk. De stoffijne zaden lijken goede verspreidingsmogelijkheden te hebben, de waardplant is algemeen en uitzaai is succesvol, zoals blijkt uit ervaringen in meerdere heemtuinen. Wellicht luisteren de kiemingsomstandigheden heel nauw.

Verspreiding van Klimopbremraap over Nederland.

Bron: waarneming.nl

De soort lijkt de laatste jaren met een opmars bezig en het is niet duidelijk waar dat aan ligt. Klimop heeft zich in Nederland de laatste halve eeuw aanzienlijk uitgebreid door aanplant en verwildering. Wellicht groeit klimop nu ook op minder optimale standplaatsen, waar hij gevoeliger is voor infectie door deze parasiet. Tevens is het niet uit te sluiten dat klimaatverandering een rol speelt bij de uitbreiding van deze zuidelijke soort, maar het blijft speculatie. 🍃

Wim van Wijngaarden is lid van de plantengroep van de KNNV Afdeling Bevelanden.

LITERATUUR

- C.A.J. Kreutz, 1995. Orobanche, deel 1: 104. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- J. Mennema et al., 1980. Atlas van de Nederlandse Flora 1: 158.
- E.J. Weeda et al., 1988. Nederlandse Oecologische Flora, deel 3: 239.

De klimopbremraap kan niet overleven zonder klimop.